

Människan, naturen och mångfalden i skärgården.

Som förvaltare av en egendom i skärgården i släktens ägo sedan Medeltiden, har jag många gånger haft anledning att fundera över vad jag skall överlämna till kommande generationer, vare sig det blir mina egna eller andras barnbarn. Jag har funnit det angeläget att landskapet runt om skall vårdas, för att även i framtiden ge naturupplevelser som berikar livet. Därför anser jag att en särskild lagstiftning är nödvändig för att skydda stränderna från överexploatering eller kulturellt förfall.

Biologen professor Lenn Jerling har 2007 lämnat en klagörande beskrivning av utvecklingen i skärgården i boken: "Bland Skötar Kobbar och Kor". Den inleds med en geologisk revy över berggrundens historia och skildrar istider, landhöjning, stenålder, vikingar, härjande ryssar och avfolkning, för att komma till människans roll i landskapsbildningen. Det ur vattnet uppstigande landet befolkas med botanisk och zoologisk mångfald under människans odling och vård.

Med inventeringar och jämförelser bakåt i tiden visar han hur ängar och åkrar krymper i landskapet medan det blir mer av skog och tomter för sommarstugor. För biologisk mångfald är ängen mest gynnsam, medan skogen är minst gynnsam. Mångfalden gynnas av de nya stränder som stiger ur vattnet men allra mest av den nya tomtmarken. På vissa öar är dess areal lika stor som den gamla ängsmarken och denna är den biotop som släppt till störst andel till tomtmark.

En sen inventering visar att tomterna sköts olika väl ur mångfaldens synpunkt. Bäst är de vars ägare har förståelse och engagemang för skötseln av ängar. Men även övriga tomter med mer omedveten skötsel kan bli viktiga orter för mångfald. Det finns således en stor andel tomter med villkor som liknar ängens slätter och bete. Sämst är de som inte sköts alls och de med monokulturella, hårt klippta gräsmattor.

I Finland har man noterat att öar med fritidshus kan ha fler fågelarter än obebyggda öar genom att de förra får fler lövträd.

Jerling för ett resonemang om strandskyddslagen (sid. 210 ff.), där han tycks utgå från att den fria tillgången till alla marker är något ursprungligt och äganderätten något diffust. Jag ser detta som felaktigt och tror att det kommer sig av den vanliga felsynen att allt som förr kallats "allmänning" varit "allmansrättsligt tillgängligt" för alla. I det gamla Sverige, Svealand och Götaland, hade alla allmänningar faktiskt en begränsad ägarkrets med relativt strikt definition. Det var de självägande bönderna i byn, socknen eller häradet, inga andra. De tillät också sitt husfolk att beträda marken.

Däremot håller jag med Jerling om att strandskyddet urholkats på sina håll med en slapp tillämpning av lagstiftningen genom generös dispensgivning. Jag kan förstå att vissa tjänstemän då vill försäkra sig om bättre kontroll av markerna. Det har emellertid gått för långt på flera håll med de regler som olika länsstyrelser idag försöker genomdriva. Tomtägare hotas med fängelse och böter ifall de fortsätter att klippa gräs, odla blommor och sätta ut en soffa på sin egen mark. Inte heller får de fälla ett träd eller röja sly utan länsstyrelsens tillstånd. Dessutom skall marken vara "allmansrättsligt tillgängligt", ibland fram till tio meter från huset. Vad återstår då av äganderätten ?

Det finns knappast något säkrare sätt att skapa ovilja bland dem som kan och vill sköta marken. Dem förutan breder skogen ut sig och sly gör marken svårforcerad. Attraktiva utsikter försvinner.

Tanken att tjänstemän på kommuner och länsstyrelser skall hålla reda på vilka träd som lämpligen bör fällas eller när och var sly skall röjas är helt verklighetsfrämmande. Det skulle kräva en administration som skulle bli endera helt ineffektiv eller orimligt kostsam. Att få något gjort av ägarna med ständiga hot om viten blir ohållbart i ett demokratisk samhälle.

Då erkänner man inte att människan och hennes odlingar är naturliga inslag i ”naturen”, vilket borde vara en primär självklarhet. Det är människans odling och skötsel som gynnat biologisk mångfald och gjort markerna attraktiva för turister.

Jerling sammanfattar:

”Detta betyder att små eller stora insatser på den egna tomten eller på gemensamma områden kan vara avgörande för den fortsatta utvecklingen av antal arter. Det tycks som blott en liten informationsinsats i skärgården skulle kunna ge ett kraftfullt resultat för naturen. Den insats fritidsboende gör på sin egen tomt kan tillsammans med de fastboendes och Skärgårdsstiftelsens marker vara nästan lika effektiv som ängsbruket vid förra sekelskiftet, om det görs på rätt sätt. Och arbetet är inte komplicerat, om än lite arbetskrävande.”

Detta synes mig vara en argumentation för vad lagstiftaren och Naturvårdsverket skall göra för att gynna den biologiska mångfalden på tomter. Det är inte drakoniska inskränkningar i ägarens rätt utan aktivt samarbete i förvissningen om att staten inte kan sköta varje kvadratmeter mot ägarens vilja och att samspel är bättre än maktspråk.

Per Gräslund